

Wellmann György

Úton – vallomás négy tételben

„Egy hajó sem járja az élet óceánját úgy, hogy ne találkozna viharral.”

(Charles Haddon Spurgeon)

I.

Nagyapám, Wellmann György, szász volt, mesterségét tekintve kerékgyártó, a felesége székely, őt Gálna Gizellának hívták. Mikor összeházasodtak, a két család mindkettővel megszakította a kapcsolatot, mert az egyik székely volt, a másik szász. A házasság után az ifjú férj nem folytatta a mesterségét, a közös hadseregben (K. u. K.) alkalmazták a hadtápnál, azon belül az élelmezésnél. Ennek megfelelően különböző garnizonokban szolgált és a gyermekei is más-más városokban születtek. A nagynéném – a lánya – Marosvásárhelyen, a testvére Bécsben, a másik testvére Budapesten, apám pedig 1912-ben Csíkszeredában. Ez így ment a közös hadseregben – nehogy már megszokjanak egy helyen. Nagyapám végül az első háborúban, Galíciában halt meg, 1916-ban. Meghagyta a testvéreinek, hogy ha nem jönne vissza a frontról, vegyék magukhoz a családját, erre azt üzenték vissza, hogy a gyerekeket odaveszik, de a feleségét nem, mert az magyar. Ezt a nagynéném soha nem bocsátotta meg nekik.

1920-ban bejöttek a románok. A mama (nagyanyám) fogta az egész családot, marhavagonba pakolta őket és menekültek, bár egy kicsit tovább is menekülhettek volna, mert csak Nagyváradig sikerült eljutniuk. Így aztán Nagyváradon telepedtek le.

Amikor bejöttek az oroszok, akkor megjött a bosszú, ami abból állt, hogy a német hangzású nevéket vitték el Szibériába, málenkij robotra. Mama ekkor nagyon megijedt és sietve elment a városparancsnokságra, a tiszt ismerte régről, barátságosan fogadta.

- Mi a baj, Gizike?

- Félek, hogy az oroszok elvisznek.

- Miért vinnék el magát?

- Mert az én nevem Wellmann, és a német hangzású nevet viselőket elviszik Oroszországba.

- Semmi gond, hozza be a házassági iratot, abban csak van egy magyar név, aztán megoldjuk.

Anyám bevitte a házassági iratot, amiben a következő nevek álltak. Férje neve: Wellmann Rudolf. Anyja neve: Glöckner Gizella. Tanúk: Schedlinger István, Rubesch József. A tiszt csak állt egy darabig, majd azt mondta.

- Na most, Gizike, magának van egy sógora Szentimrén, aki jegyző, pakoljon össze és a gyerekekkel együtt menjen el hozzá falura, mert amit maga behozott nekem, az útlevelem Szibériába, de csak oda.

Aztán mégis maradtunk Váradon, anyám valahogy mindig átvészelte a nehéz időket, azaz vigasztalt bennünket: „nem baj, majd bejönnek a magyarok...”

- Anyukám, ezt mondd, mióta megszülettem, ezt hallom folyton folyvást! Én már nem várom meg, amíg bejönnek, inkább elmegyek – mondtam, és el is jöttem 82-ben, de erről majd később.

Anyám egy zsidó boltosnál volt kifutólány, amikor elkezdődtek a deportálások. Az állomáson, egy vakvágányon állt a szerelvény, anyám vitt nekik vizet, mert azt sem kaptak. Szerencséje volt, hogy a nővéremmel ment, mert a csendőr azt mondta: „ha még egyszer meglátom itt magát, puskatussal verem szét a fejét”. A boltos – akinél anyám szolgált – utána kiáltott a vagonból: „Gizike, a virágokat locsolja meg!” Nem hitte el, hogy nincs visszaút. Amikor anyám belépett a házba, az teljesen

üres volt. Kiürítették, elloptak mindent – lopott ott mindenki. Egyébként Kleinnél, ahol dolgozott, az volt a feladata, hogy mindent, amit a boltos mondott, behozzon a raktárból. Egyszer bement a boltba egy előkelő hölgy és holland csipkét keresett. Édesanyám azt mondta:

- Hölgyem, ne haragudjon, de éppen kifogytunk belőle.

Erre megszólalt a Klein bácsi:

- Gizike, dehogy nincs! Nézze meg a raktárban, bal oldalt a harmadik polcon!

- De ott sincs, Klein bácsi! – mondta anyám.

-Ejnye, a mindenségit – dohogott az öreg, majd beterelte anyámat a raktárba, ott bent hirtelen megfordul és azt mondta:

- Itt van ennyi lej, átszaladsz a szemközti üzletbe és veszel 3 méter csipkét. Anyám szaladt, megvette és az öreg már mondta is:

- Na, ugye, hogy megvan! Elnézést nagyságos asszonyom, a kislány nem találta.

Ilyen helyen tanulta anyám az üzletet. Abból a boltból vevő áru nélkül ki nem lépett. Mindenre rábeszélte: ez most jött Pestről..., ezt épp most kaptuk Bécsből... A fenéket kapták, ott volt már hónapok óta.

II.

46-ban születtem, április 15-én. A külvárosban laktunk, ott is voltak románok, a szomszédokban is. Ha összevesztünk, engem is megvertek otthon, meg a román gyereket is. Ezért inkább békében voltunk. A nagynénémnél laktam legtöbbit, mert az háztartásbeli volt, a szüleim meg dolgoztak. A szomszédokkal érdekesen beszéltek, mert a nagynéném nem tudott románul, a szomszédék meg nem tudtak magyarul. Nagynéném átszólt a kerítésen: „Vecsine két oi!” Ez azt jelentette, hogy szomszéd, adjál két tojást. „Bine! Gere ide.” Ez azt jelentette: „Jól van, gyere ide”. A nagynéném: „Hova?” A szomszéd: „La gard.” A kerítéshez. Az valami csoda volt, ahogy ezek beszéltek egymással. Én ebben nőttem fel 9 éves koromig. Iskolába úgy jártunk, hogy vittük a fát, legyen mivel fűteni. Az ellentétek gyorsan kirobbantak. Elég volt egy rosszindulatú román tanár, az én esetemben úgy hívták: Domnul Rusu, azaz magyarul Orosz úr. Egyszer hazamentem valamiért a szünetben és az udvaron elkaptak a román gyerekek. Agyba-főbe vertek, lenyomtak a földre és telenyomták az ingemet hóval.

Ez a tanár meg azt kiabálta ki az ablakon: „Adj a magyarnak! Adj a magyarnak!” Amikor aztán kijött az igazgató, úgy eltűntek, mintha ott sem lettek volna. Én meg tudógyulladást kaptam. Ez a külvárosi rész egy prolinegyed volt. A tanító néni így is bánt velünk. Ha esett, a sár miatt nem jött, ha sütött a nap, akkor mosott meg teregetett. Az volt az elve, hogy a proliból úgyis proli lesz. Ez elemi iskola volt, ő tanított mindent. Egy hónapban két hetet jött tanítani. Ennek mi természetesen örültünk, mint gyerekek. Mindegy volt, hogy jó tanuló vagy rossz, mindenkit átengedett, csak szabaduljon tőlünk.

A tanév végi ünnepi műsoron fel kellett lépnem Petőfi Sándor *Falu végén kurta kocsmá* című versével, amit a tanár néni dramatizált. Én voltam az egyik legény. „Kocsmárosné, aranyvirág, / Ide a legjobb borát, / Vén legyen, mint a nagyapám, / És tüzes, mint ifju babám!” ez volt a szövegem. Egy hatalmas gatyá volt rajtam, egy bő ing, egy zeke és vagy 12 számmal nagyobb csizma. Természetesen táncolni is kellett az asztal tetején. Kettőt jobbra, kettőt balra és már lent is voltam a földön. Alig tudtam felállni. Azért folytattam. Ez az emlékkép mindig visszatér. Olyan jó volt, mindenki engem nézett, agyon pusziltak, ünnepeltek a végén.

Még egyszer sikerült hősnek lennem, de akkor már véletlenül. Én voltam a legcsenevészebb gyerek az osztályban. Egyszer a nagy, erős gyerek, a Dodó nekem szalad... én megijedtem, lehajoltam fejfelé előre és úgy gyomorszájon kaptam – véletlenül –, hogy összeesett, elájult. Tulajdonképpen mindenki meg akarta verni, csak nem merték. Egy egész órára hős voltam, mindenki engem szeretett. Mivel valami fejese fia volt, a tanító úgy lecseszett, hogy beleremegtem.

Aztán beköltöztünk a belvárosba, ahol én nagyon utáltam lakni, mert nem lehetett mezítláb járni, egy szál gatyában egész nyáron, nem lehetett a Körösre kiszaladni, ahol még lovat is kötöttünk el a bolgároktól. A beköltözés után minden nyáron rohantam vissza Óssibe, a telepre, a nagynénémhez. Nem tudtam megszokni, hogy ne mezítláb járjak.

No, az a ló-ügy úgy volt, hogy a Körös túlsó partján éltek a bolgárok, akik kertészettel foglalkoztak, meg lovuk is volt, béklyóra kötve. Hárman elhatároztuk, hogy az a ló nekünk kell. Ungur Gyuszi, Kulpinszki Jóska, meg én. Átmentünk a Körösön, ezek felültettek a lóra, a hasa alatt összekötötték a két lábamat, és lassan átvezették a vízen. Már majdnem a mi utcánkban voltunk, amikor felmerült a kérdés, hova vigyük a lovat? Aztán megbeszéltük, hogy minden nap másikunknál lesz a ló. Csak nehogy észrevegyék. Addig tanakodtunk, amíg a bolgár asszony utolért, a két barátom elszaladt, én meg oda voltam kötözve a lóhoz. Az asszony mondta a magáét, nem is nagyon értettem, mert lehet, hogy bolgárul mondta, lehet, hogy románul. Kioldotta az egyik lábamat, én meg, úgy ahogy voltam, fejre estem a ló alá. A ló felágaskodott, az asszony kirántott alóla és behajított az árokba, majd elvitte a lovat. Igen ám, de a lovon az én láncom volt, a mi kutunk lánc. Apám engem agyonver, ha nincs meg a lánc. Volt egy szokása, amikor hazaért: mindig hozott egy görögdinnyét és beletette a vödörbe, majd leengedte a kútba. Most is így történt. Beletette a dinnyét a vödörbe és ledobta a kútba. Azonban a lánc nem csörgött. Én gyorsan elmentem a nagynénémhez, nehogy otthon érjen. Apám meg csak mondta: képzeljétek, ellopták a láncot, hogy törne le a keze, a fene egye meg. Be kellett vallanom, hogy mi történt. Jól megvert apám, másnap mentünk a bolgárokhöz és elmondta nekik, hogy az én fiam, meg a lánc, meg a ló... – ahogy apám tudott beszélni az csuda. Mondta a bolgár, hogy a láncot nem adja vissza. Apám addig hepciáskodott, míg őt is megverték a bolgárok. Akkor hazamentünk, még egyszer megvert. Ez volt az én nagy lopásom. Az ember életében az első kilenc év annyira megmaradt...

Volt egy vashíd, onnan ugráltunk a Körösbe. Az egyik gyerek meghalt, mert a felrobbantott híd mellett csináltak egy újat, és amikor beugrott, a víz alatt levő roncs darabja keresztülvágta. Szegény anyám hazajött a munkából sírva és azt mondta: „Ide figyelj, ha belefulladsz a Körösbe, hazajössz, én megfojtalak!”

Végigszaladt az agyamon: beleugrok, meghalok, hazajövök és meg is fojtanak! Engem úgy elfogott a nevetés, hogy a végén megint verés lett a vége. „Még ki is röhögsz?!”

Azért költöztünk be a városba, mert anyám nem akarta, hogy az legyen belőlem, mint a többi gyerekből. Nadrágos embert akart belőlem faragni. A nővérem tanítónő lett és azt akarta, hogy én is tanuljak. Anyámnak hét osztálya volt, apámnak négy. Az, hogy anyám üzletvezető lett, az egy dolog, talpraesett volt (volt kitől tanulnia). A román minisztert úgy letegezte, hogy csak na. Mondta is a miniszter: „Gizi néni, nem is tudtam, hogy pertuban vagyunk.”

Anyám nagyon rosszat csinált azzal, hogy a legerősebb iskolába adott be. Ez a premontrei volt, ahol a tanárok még a régi rendszerből maradtak ott és nagyon magas volt a követelmény. A 4. osztályt még megcsináltam nagy nehezen. Volt egy magyar tanárom, aki azt mondta: „Na, gyerekek, itt a kréta” és felírta, hogy mit tanulunk. Mert nem volt magyar tankönyv. Amit tanított, az volt, mindent le kellett írni. Azt mondta a fogalmazásomra: „Én értem, fiam, de így magyar ember nem ír! Mi ez?” Tele volt pirossal javítva az egész. Ráadásul kijelentette, hogy órán lehet levelezni egymással, de ha elfog egy cetlit és abban helyesírási hiba van, a szerző megkapja a magáét. Meg is csinálta. Mikor elkapott egy levelet, akkurátusan elolvasta, hümmögött – nem mondta el, mi van benne.

- Ezen a cetlin három helyesírási hiba van! Egy mondatban! Négyes! (Ez akkor bukásnak számított, mert tizes volt a legjobb jegy.)

Annyira erős volt az iskola, hogy ki kellett venni és beírtak egy gyengébbe. Ott meg olyan osztályfőnököm lett, aki akkor jött haza a hadifogságból, akkora ember volt, mint egy kétajtós szekrény. Odavették orosz tanárnak – amit egyébként rendkívül utált. De csak ő tudott oroszul. Megállt a tantestület előtt és azt mondta: „Na, kérem. Külvárosi iskola. Kérek 10 rossztanulót és 15 jót.” Megkapta. Ezek után azt mondta: „Ez a 10 gyerek át fog menni és szakma lesz a kezében, a 15 meg megy középiskolába.” Megcsinálta. Esetenként csak

annyit láttunk, hogy egy hatalmas kéz nyúl be az osztály fölé és int: „Te, te, gyere csak ide!” Kimentem és akkora pofont kaptam, hogy bezuhantam az ablak alá. Rá egy hétre – megint nem tanultam, gondoltam, nekem is jár némi szabadság – mindenkit kihívott felelni. Hát nem ment. Akkor azt mondta: „Na, gyere csak velem.” Fogalmam sem volt, hova viszem engem. Bevitt a titkárságra, ott volt a nővérem, mert akkor épp ez volt a munkája, ott böngött az írógép előtt: „Ez megint meg fog bukni...”

- Tudod, ki az ott? – mutatott a nővéremre.

- Persze, a nővérem.

- Látod, mit csinál?

- Sír, azt hiszem sír – mondtam bizonytalanul.

- Azt hiszed? – ordította. Durr, kaptam két pofont egymás után! A nővérem felugrott:

- Laci! Ne öld meg! – Kaptam még egyet, akkor beestem az iratok közé, a paksaméták meg a fejemre.

- Mit gondolsz szegény édesanyád, minek vagy te itt! Reggeltől estig dolgozik, az apáddal együtt! Te meg..., te meg..., takarodj a szemem elől!

Ezek után úgy tanultam, mint a kisangyal. A tanár úr bepofozott a középiskolába. Egyszer kaptam egy rossz jegyet. Kezdődött a nagyszünet, de a tanár azt mondta: „A 14-es iskola tanulói itt maradnak.” Tanakodtunk, mi lehet a baj, amikor megjelent Szegedi tanár úr az elemi iskolából. Mit keres ez itt? Ennek már semmi köze hozzánk. Egyesével hívta ki a régi tanítványait, és aki megérdemelte, az kapott egy pajeszhúzást, vagy egy kurta dicséretet, hogy rendben van és a többi, és a többi. Találkoztam a volt osztálytársaimmal, akik elmesélték, hogy hozzájuk is bejárt. Volt egy osztálytársam, a Víg Kálmán, aki nagyon szegény családból származott, ráadásul állandóan lógott az iskolából. Szegedi tanár úr azt csinálta, hogy vett egy horgászfelszerelést, fogta a gyereket, kimentek a Körösre horgászni és ott tanultak együtt.

III.

Bent, Váradon, ahol laktunk, az utcának több neve volt: Fuchs Mór, Mihai Viteazul – csak

erre a kettőre emlékszem. Itt volt a zsidó iskola, aminek a földszintjén lakások voltak, ide költöztünk. A nagyváradi lakosság etnikai összetételét mindig rosszul számolták, mert nem a magyarok voltak többségben, hanem a jelentős számú zsidó mind magyarul beszélt. Az ottmaradt-megmaradt zsidókkal nagyon jóban voltunk, sőt anyám egy napra még zsidó is lett. Mi, gyerekek, néha összevesztünk, ilyenkor – mit csináltam volna mást – meg-rángattam a másik pajeszát. Jött a rabbi: „Gizi néném, mondja meg a gyerekének, ha összeverekednek, hát összeverekednek, de ne rángassa a másik pajeszát, mert az nagyon fáj.” Anyám este jól elvert. Már alig lehetett Romániában húst kapni, az apám meg nagyon beteg volt és anyám májat akart vinni neki. Volt ott egy kóseráj a hova hetente érkezett borjúhús. Édesanyám ment vásárolni hozzájuk, miközben álltak a sorban, néhányan morgolódtak, hogy a Gizi néni nem is zsidó, akkor minek áll itt sorba! Pont akkor jött a hitközség gondnoka.

- Mi a baj? – kérdezte.

Akkor rákezdték az asszonyok.

- Mi a baj, mi a baj? Már ennek a kereszténynek is adnak húst?

Mondja anyám:

- A férjem nagyon beteg, vinnék neki egy kis májat.

De az asszonyok csak zsörtölődtek. Akkor azt mondja a gondnok:

- Hallják, a férje nagyon beteg.

- De nem zsidó – replikáltak az asszonyok.

- Rendben – mondta az öreg és odaszólt a hentesnek: - Modura úr! Írja be, hogy a Gizi néni mától zsidó. Anyám így lett egy napra zsidó.

Amikor jöttek a zsidó ünnepek, mindig kapunk déligyümölcsöt, meg ezt-azt. Ilyen rendesek voltak velünk. Aztán Ceausescu eladta őket, meg a szászokat, meg a svábokat, mehetek Isten hírével, mindegyik 70 kilót vihetett magával. Aztán láttam a rabbit bilincsben. Ugyanis a kivándorolt zsidók rengeteg képet hagytak itt, keret nélkül összetekerve, hogy majd jön érte valaki. Egyszer jött egy fickó, aki

a rabbinak gyanús lett. Kért valamilyen itt hagyott holmit, a rabbi meg mondta, hogy ilyen itt nincs. „Akkor feljelentem” – mondta az idegen és úgy is lett. El is vitték – bilincsben. Érettségi után felvételiztem a főiskolára, de elnéztem a dátumot, pontosabban a 15.-ét 15 órának néztem. Mentem be 3-ra, ezek meg már jöttek vissza. Nem mertek szólni, hogy már megvolt a felvételi. Így aztán kiestem. Elmentem dolgozni, mellette a színházban voltam segédöltöztető. Nem sokkal később elvittek katonának.

Románul a katonaságnál tanultam meg. Amikor bevonultam, akkor nagy szó volt az érettség. Egyenesen azt hitték, hogy én gépésztanikus vagyok. A tűzértséghez kerültem. A kiképzés után írnokeként dogoztam egy moldvai származású kapitány alatt. A kapitány diktálta, hogy a raktárból milyen alkatrészeket kell igényelni. Mondja, csak mondja, én meg csak néztem.

- Mi van? Már is leírtad? Ilyen hamar?

- Nem még az elsőt se – mondtam

- Ne szórakozzon, hogyhogy nem írta le?

- Én nem értek a gépekhez, meg az autóhoz.

- Nem technikus vagy?

- Nem. Most végeztem a középiskolát. És nem tudok románul rendesen.

- Ne szóljon erről senkinek, ezt meg lehet tanulni. Itt marad éjszakánként és biflázik! Én meg majd ha diktálok, akkor lassan mondom. Így tanultam meg románul. A kapitány szerette a magyarokat. Egy közös hadgyakorlat alkalmával a magyar tiszték áthívták a románokat barátkozni. Megtanítottak neki egy dalt, de másnap reggelre elfelejtette. Nagy nehezen kiderítettem, hogy melyik dal volt. Melyik lett volna: Az a szép, az a szép... Amikor jó kedve volt, mindig ezt kellett énekelnem neki. Sokszor – szándékosan – otthon hagyta az uzsonnáját, ilyenkor engem küldött, hogy hozzam el.

Mikor bementem hozzájuk, az asszony már várt és elém tette az ételt – egyem meg. Leszereléskor a fia, a felesége, meg ő kijöttek az állomásra, elbúcsúztak tőlem.

IV.

Csorba András és Gergely Géza voltak a tanáraink a marosvásárhelyi főiskolán. Csorba a harmadéven azt mondta nekem:

- Wellmann, változtassa meg a nevét, mert úgy néz ki, magából színész lesz. Menjen haza, beszélje meg a szüleivel és kész. Vakáció után dolgozunk a kisszínpadon, amikor bejön, és azt mondja:

- Wellmann, magának van valami tartozása. – Rémülten végigfutott bennem, hogy ugyan kinek nem adtam meg a tartozást. Ismét megszólalt:

- Milyen szép magyar nevet választott? Elborult az agyam. Ott voltak olyan kollégáim, mint Szugyiczki, Znorovszki, Rok Ila és pont az én nevemmel van baja.

- Választottam, tanár úr! Schwarz! – Erre kirúgott a teremből. Kisvártatva utánam jött és azt mondta:

- Jöjjön ide, Wellmann! Jól van, na, értem én, Schwarz – és röhögött.

A főiskola után a nagyvárad Szigligeti Színházhoz kerültem. Sok jó emberrel ismerkedtem meg. Ilyen volt Halasi Gyula, akit annyira tiszteltem, hogy nem tudtam tegezni. Abban az időben a tegezést ki kellett érdemelni. Egyszer azt mondta: „Ide figyelj, te sváb – cigány! Mondd azt, hogy szervusz Gyasza, és tedd hozzá: bácsi.” Egyszer legénykedtem, hogy én bírom az italt. Elvittek magukkal inni, berúgattak, másnap csináltak egy olyan próbát, ahol csak az én jeleneteimet próbáltuk – majdnem behaltam. Akkor azt mondta az öreg: „Nesze, itt van egy kis pénz, hazamész, útközben édesanyádnak veszel virágot, bocsánatot kérsz (mond meg, hogy én is) és lefekszel aludni.” Így neveltek.

Játszottam a *Csongor és Tündé*ben, *Az ember tragédiájában*, az *Arbát meséiben*, Hajdú Géza barátommal megcsináltuk az Arany-Petőfi levelezést, és még rengeteg szerepet. Vele alapítottuk meg a Kortárs Színpad 71-et, ami műkedvelő csoportnak indult, aztán a mai napig működő együttes. Géza máig igazi jó barátom.

1976-ban megszületett a fiam, és arra gondol-

tam, nincs az az Isten, hogy én itt maradjak. Ő is úgy nőjön fel, hogy állandóan a háta mögé nézzen, nem figyelik-e, nem követik-e, rettegjen, ha megáll egy idegen autó a ház előtt.

1982-ben csináltam *Reménységnek és tulipánnak* címmel egy József Attila-monodrámát, azzal búcsúztam mindenkitől.

Fal házassággal jöttem át, és aki adta a nevét, az mindezt a tortúrát ingyen csinálta végig. Mert annak idején vásárolták az ilyen akciókat. Nem szívesen jöttem el, de mégis szívesen. Nagyon ambivalens érzéseim voltak. A végső lökés a Securitate állandó vegzálása volt. Olyan üldözési mániám volt, amikor átjöttem, hogy nem tudtam úgy beszélgetni, hogy állandóan ne nézzenek a hátam mögé. A beszélgető partnereim folyton letoltak: „Minek nézegetsz állandóan hátra! Rám nézz!” Nem tudom, ez már reflex.

Tréfás Gyuri adott pénzt a honosításomhoz, mert nem volt annyi, hogy kiváltsam.

Bencze Ferenc intézte el, hogy a Kőszegi Várszínházban játszhatok – hogy legyen egy kis pénzem. Csikos Sándor debreceni színész segített sokat rajtam. Április 4-én jöttem át, tiszta üres volt a fellobogózott Debrecen, álltam a Sanyi 200 forintjával a kezemben, és majdnem éhen döglöttem. Minden zárva. Szerencse, hogy ott volt Csoma Judit váradi kolléganőm. Felmentem hozzá, kedves volt, befogadott, mondta, hogy egy darabig ellakhatok nála.

Debrecenben inkább vígjátékokban játszottam, Molnár Ferenc *Egy, kettő, három*, egy Karinthy-ősbemutató, Remenyik *Vén Európa hotel*, stb. A kollégák: Tréfás Gyuri, Kállai Bori, Dánielfy Zsolt, Csikos Sanyi, Kóti Árpai vittek hagnizni és én megkérdeztem, sűgő van-e, mire azt válaszolták: „Hűlye vagy, ez pénzért van, majd olvasod.” Ők tartották bennem a lelket is. Hallom, hogy Hajdúböszörményben lakik Szegedi László tanár úr a feleségével. O. Szabó Pityiék mentek hagnizni Hajdúböszörménybe, mondták: elvisznek, tudták is, hogy hol lakik. Becsöngettem. Kinyílik az ajtó és ott áll házikabátban, újsággal a kezében, szemüvegben egy kis ember, a tanár úr.

- Szegedi tanár úrhoz van szerencsém?

- Igen, én vagyok.

- Maguk, ugye, Váradról jöttek?

- Igen, onnan jöttünk, nagy nehezen. Maga kicsoda? – kérdezte.

- Nem volt magának egy Wellmann György nevű tanulója?

- De, a Gizinek az öccse volt.

- Laci bácsi, én vagyok az.

Szegény tanár úr majdnem elájult, megölelt, zokogott és hívta a feleségét.

- Tudod ki ez a gyerek itt? A Wellmann Gyuri, a Gizinek az öccse!

A felesége is a nyakamba borult – alig bírtam tartani őket. Ez a két tanár úgy bőgött, mintha a világ legjobb tanulóját szorongatták volna. Álltunk az ajtóban és nem tudtunk megmozdulni, se előre, se hátra.

Debrecenben kötöttem a második házasságom egy operaénekesnővel. Ő aztán Grazba került, és gondolván, Zalaegerszeg közelebb van, többet tudunk együtt lenni, én is elszerződtem.

Mielőtt eljöttem Debrecenből, beszéltem Halasi Imre édesapjával, aki mondta, hogy Imre lesz Ruszt után az igazgató. Ezután még egy fél évet éltem Grazban – de majdnem belepusztultam.

- Ezzel a névvel itt karriert csinálhatsz! – mondta a feleségem.

- A névvel igen, de ezzel a nyelvtudással nem – válaszoltam.

Eljöttem Zalaegerszegre és beszéltem Rusztal. Olyan zavarban voltam, hogy amikor megkérdezte, mennyi volt a fizetésem, egy ezressel kevesebbet mondtam. Jóska úgy jelentett be a társulatnak, hogy Grazból jött fiatal barátom, Wellmann György az új tagja a társulatnak. Láttad volna azt a döbbenetet az arcokon, ki az a hülye, aki Grazból ide jön színésznek 1982-ben! Eléggé durván is bántak velem a társulatban. Így még nem aláztak meg színháznál, mint akkor. Mielőtt bementem az öltözőbe, Babszi, az öltöztető odasúgta, mondjam azt, hogy Ruszt mondta, hogy itt fogok öltözni. Mondták, hogy tegyem oda a cuccom, ahol van hely. Felöltöztem, bementem a színpadra, mire kijöttem, már a ruhám nem volt ott – egyszerűen kirúgtak. Hirtelen

fel sem fogtam a dolgot, hogy áttettek egy másik öltözőbe. Amikor meg bemutató volt, mindegyiknek vettem egy liter konyakot – köszönöm, hogy elfogadtatok.

Se köpni, se nyelni nem tudtak. Utána elkezdtek egymásra kenni, hogy ki volt a szemét. Később aztán imádtak, szerettek és meg is védtek. Ez volt a fogadtatás. Aztán jött az igazgatóváltás.

Egyszer csak elterjedt, hogy Halasi Imre lesz az igazgató és néhányan elkezdtek zúgolódni, keltették a hangulatot. Akkor Jóska öszszehívott egy társulati gyűlést és letolta őket. „Én kinevelek egy embert, a helyemre állítom, megbízom benne és ti fúrjátok! Szégyelljétek magatokat!” Aztán Imre lett az igazgató. Én róla csak tisztelettel tudok beszélni, mert anynyi emberséget, megbecsülést senkitől sem kaptam, mint tőle. Természetesen nem csak én, a többiek is.

Egyszer jöttünk haza Sopronból és a buszon megpofoztam szegény Kerekes Lacit. Piás volt, folyamatosan sértegetett mindenkit, nekem meg elegendő lett. Másnap Imre engem is és Kerekeset is jól letolt. Jött a karácsonyi jutalom ideje és Kerekes nem kapott. Közben kibé-kültem Lacival. Vett nekem karácsonyra egy dzsúdós könyvet. Azt mondja a Laci:

- Te, Gyuri, az rendben van, hogy barátok vagyunk továbbra is, de nekem akkor sincs pénzem. Menjünk együtt oda Halasihoz, halassza el ezt a büntetést, vagy nekem is adja oda a pénzem.

- Jó, mondtam, menjünk be Imihez. Bementünk, mondjuk, hogy miért jöttünk. Add már oda Lacinak azt a karácsonyi pénzt. Kérdezi, hogy milyen pénzt? Tudod, összevesztünk és a Laci nem kapta meg, mi meg már kibé-kültünk. Imrének fülig ért a szája, nem tudta, most megcsókoljon bennünket, vagy kapjunk egy-egy nyaklevest. Nevetve azt mondta, hogy menjetek a francba, minden rendben lesz.

A *Mefisztót* próbáltuk és én egy lázadó anarchista játszottam. Felemelték a vasfüggönyt úgy 3 méterre, majd leengedték, épp csak annyira, hogy a fejem aláférjen. Rettegtem, de még ott is volt szövegem, aztán Imre fel-

küldött a zsinórpadlásra, még onnan is kellett beszélnem. Ott is majdnem meghaltam, mert tériszonyom van. Egyszer a próba alatt odajött Imre hozzám és megkérdezte, mit akarok csinálni ezzel a szereppel. Mondtam: „Túlélni, Imikém! Túlélni!”

A fiam visszament Erdélybe. Nagyon rosszul esett. Holland szakon végzett, majd kötött egy rossz házasságot, aztán egyedül maradt, nagyon egyedül. Meg persze állandóan lero-mánozták. Azt mondta: „Ott legalább tudom, mit kell válaszolni.”

Nekem Debrecenben Magi Pista azt mondta: „Gyuri! Ne panaszkodj, dolgozz, ha dolgozol, megbecsülnek, majd még irigyelnek is.” Akik

később jöttek, nekik is ezt ajánlottam. Nekünk jobban kellett viselkednünk, mint egy itt született magyarnak. Ha én hibáztam, nem azt mondták: Wellmann hibázott, hanem azt, hogy az erdélyiek. Debrecenben nem, de itt volt románozás. Nagyon rosszul esett. Akkor-tájt egyszer Váradon mondtam a barátomnak, itt hazátlanok vagyunk, ott meg szőrös talpú oláhok. Azt mondja: „Ugye mennyivel másabb, ha egy magyar rúg beléd?” Igen. Sokkal rosszabbul esik.

Lejegyezte és szerkesztette: **Pénzes Csaba**

